

SERMAYE VE ZAMAN

MARTIJN KONINGS

VakıfBank Kültür Yayınları: 0160
İktisat: 008

**SERMAYE VE ZAMAN:
NEOLİBERAL AKLIN
YENİ BİR ELEŞTİRİSİ**
MARTIJN KONINGS

Özgün adı
Capital and Time
For a New Critique of Neoliberal Reason

Türkçesi
Zeynep Nur Ayanoğlu
Dr. Işık Barış Fidaner

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörleri
Dr. Işık Barış Fidaner
Dr. M. Fatih Karakaya

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-7447-73-7

Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Ajans aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Capital and Time: For a New Critique of Neoliberal Reason, by Martijn Konings, published in English by Stanford University Press.

Copyright © 2018 by the Board of Trustees of the Leland Stanford Jr. University. All rights reserved. This translation is published by arrangement with Stanford University Press, www.sup.org.

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ağustos 2022

SERMAYE VE ZAMAN

NEOLİBERAL AKLIN
YENİ BİR ELEŞTİRİSİ

MARTIJN KONINGS

TÜRKÇESİ

ZEYNEP NUR AYANOĞLU

IŞIK BARIŞ FİDANER

MARTIJN KONINGS

Sydney Üniversitesi profesörlerinden Konings, Politik Ekonomi ve Sosyal Teori uzmanıdır. Amerikan finans sisteminin gelişimi, para ve kapitalizmin psikolojik boyutları, neoliberalizm, risk ve piyasa spekülasyonu hakkında akademik eserler kaleme alan yazar, piyasa hareketlerinin tarihsel ve kavramsal temelleri üzerine çalışmalarını devam ettirmektedir.

ZEYNEP NUR AYANOĞLU

Çevirmen, sanat yazarı ve dijital içerik üreticisi. Boğaziçi Üniversitesi Çeviri Bilimi bölümü 2010 mezunudur. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Siyaset Çalışmaları yüksek lisans programını 2015'te tamamlamış, tezini Almanya'da yazarken Max Planck Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Amerikan Rüyası için Ağıt, Terörizm Kültürü, Sınırsız Zihin, 1984, Sefarad Güzergâhları kitaplarını Türkçeye kazandırmıştır. Zilberman Gallery'nin iki sezon süren "Podium Zilberman" podcast serisini hazırlayıp sunmuş ve ADAS İstanbul'un desteğiyle, bağımsız tiyatro sahnelerinde gösterilen oyunların yönetmen ve oyuncularıyla gerçekleştirilen "İki Arada" YouTube programını hayata geçirmiştir. şarfliler'de sanatçı söyleşileri ve çeşitli mecralarda yazıları yayımlanmaktadır.

IŞIK BARIŞ FİDANER

Doktoralı (Boğaziçi Üniversitesi) bir bilgisayar bilimci ve çevirmendir. Yersiz Şeyler'in Admini, Žižekian Analysis'in Editörü, Görce Yazıları'nın Küratörüdür.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
GİRİŞ	
Spekülasyon Eleştirisinin Ötesi	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
Temelcilik ve Öz-Göndergelilik	45
İKİNCİ BÖLÜM	
İnşalar ve Performanslar	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Luhmanncı Düşünceler	61
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Sistem, Ekonomi ve Yönetişim	71
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Ekonomizm Eleştirisinin Ötesinde Foucault	81
ALTINCI BÖLÜM	
Zaman, Yatırım ve Karar	91
YEDİNCİ BÖLÜM	
Spekülasyon Eleştirisinin Ötesinde Minsky	99
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
(Merkez) Bankacılığın(ın) Pratikleri, Tarafsızlık Hayalleri	111

DOKUZUNCU BÖLÜM

ABD Finansal Yönetişiminin Kökenleri	123
--------------------------------------	-----

ONUNCU BÖLÜM

Hayek ve Neoliberal Akıl	131
--------------------------	-----

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Neoliberal Finansal Yönetişim	141
-------------------------------	-----

ON İKİNCİ BÖLÜM

Neoliberal Çağlarda Sermaye ve Eleştiri	159
---	-----

Kaynakça	165
----------	-----

Dizin	197
-------	-----

TEŞEKKÜR

Bu kitaptaki fikirleri formülleştirmeme yardım eden işe yarar yorumlar ve ilham verici konuşmalar için şu kişilere teşekkür etmek isterim: Melinda Cooper, Gavin Fridell, Dick Bryan, Damien Cahill, Fiona Allon, Mike Beggs, Mike Rafferty, Adam Morton, Samuel Knafo, Amin Samman, Ronen Palan, Lisa Adkins, Elena Esposito, Nina Boy, Ute Tellmann, Marieke de Goede, Stefano Sgambati, Leigh Claire La Berge, Carey Hardin, Bob Meister, Ed LiPuma ve Ben Lee. New York Üniversitesi'nde misafir akademisyen iken bu kitap üzerine çalıştım ve görevlendirmemi ayarlamaya yardım eden Arjun Appadurai ve Robert Wosnitzer'e teşekkür ederim. Perry Mehrling ve Nick Gane Stanford Üniversitesi Yayınevi adına elyazmasını gözden geçirdiler, titiz okumalarından dolayı onlara minnettarım.

Emily-Jane Cohen ile çalışmak gerçekten keyifliydi. Eserime verdiği cömert destekten, eşsiz editoryal ilhamından ve kitabı içeren dizi ile ilgilenmesinden dolayı ona minnettarım. Ayrıca üretim sürecine yardım eden Anne Fuzellier'e ve elyazmasını özenle redakte eden Jeff Wyneken'e teşekkür ederim.

Avustralya Araştırma Konseyi'nin DE120100213 kodlu finansal desteği için teşekkür ediyorum.

Bhavani epey telaşlı bir dönemde bu kitap üzerine çalışmama izin verdi ve yazarlık kaprislerime katlandı. Benim bu kitabı yazdığım kadar süre içinde Anik gürbüz bir topakken büyü-yüp nazik ve özgüvenli bir ufaklık oldu. Bu kitap ne havuçlarla

ne de onun görmek istediği insanlar ve arabalarla ilgili ama yine de hevesli konuşmaları ve ilham verici söylenmelerin kıvılcımını çakmasını umuyorum.

GİRİŞ

SPEKÜLASYON ELEŞTİRİSİNİN ÖTESİNDE

Gelecekte bir zaman ödeme sözü vermek anlamına gelen bir borç çeşidinden başka bir şey olmasa da, para en gerçek şeydir. Bu bakımdan sistemin tamamı temelde daireseldir ve öz-göndergelidir. Onu ayakta tutan bir şey yoktur. Mehrling 1999:138.

2007-2008 finansal krizinin ardından, birçok ilerici akademisyen ve yorumcu bu olayın nicedir tartışageldikleri bir olgunun nihayet patlak vermesinden ibaret olduğunu yüksek sesle dile getirdi. Hiçbir düzenlemeye tâbi olmayan finansal piyasalarda spekülasyonun alıp başını gitmesi, finansal alacakların toplamıyla temel değerler arasındaki dengenin bozulmasını hızlandırıyordu. Bunun, er ya da geç devasa bir krize yol açacağı belliydi (birçok örnek arasından krş. Baker 2009; Wray 2009; Gamble 2009; Co-han 2010; Stiglitz 2010; Foster ve Magdoff 2009). Finansal yapılar kaldıraç oranını azaltmakla tehdit edince, ilerici entelektüeller Keynes'in finans sektöründeki spekülatif itkileri ifade etmek için kullandığı bir tabir olan "hayvani güdüye" sahip piyasada at koş-turmanın önünü açtığını düşündükleri, düzenlemelerin ortadan kaldırılması ve piyasaya müdahale edilmemesi gibi neoliberal politikaların cenazesini kaldırmak için adeta yarışa girdi. Krizin zirvesi olan 2008'in ikinci yarısında Amerikan hükümeti ülkenin büyük finans kurumlarını destekleme kararı alınca, "devletin geri dönüşüne" duyulan heyecan neredeyse elle tutulur bir somutluk kazanmıştı. Kurtarma paketlerinin ahlaki açıdan sorunlu yönleri

dikkatlerden kaçmıyordu elbette; fakat bu sorunlar olan bitenden çıkarılacak temel dersi daha da vurgulayan birer etmedi. Finans sistemi kendini düzenleyemezdi ve tutarlı bir ekonomik düzen için dışarıdan gelen müdahalelere muhtaçtı. Onlara göre gelecek, kamu düzenlemesi ve Keynesçi yönlendirmelerin olacaktı.

Ne var ki krizi ciddi anlamda yanlış okumuşlardı. “Yeni bir Yeni Düzen” (Krugman 2009:xix) şöyle dursun, neoliberalizmin güç kazandığını gördük. Siyasi bir dönüm noktası olma niteliği taşımanın aksine kriz, neoliberal ilkelerin sağlamlaşmasına ve neoliberal işleyiş mekanizmalarının genişlemesine vesile oldu (Mirowski 2013; Cahill 2014; Dardot ve Laval 2014). Finans sektörü kriz öncesi kâr kaynaklarını geri getirmekle kalmayıp özellikle doğrudan krizin marifeti olan ciddi bir güvensizlik ve dislokasyon ortamından beslenen alanlarda spekülasyon yatırıma yönelik birtakım yeni fırsatlar geliştirdi (Soederberg 2014). Buna rağmen başlangıçtaki değerlendirmelerin hatalarına dair farkındalık, neoliberal kapitalizmin eleştirisini yeniden düşünmede yalnızca sınırlı çabaları harekete geçirdi. Üstüne üstlük neoliberalizmin beklenmedik dirayeti, piyasanın kendini düzenleme niteliğine duyulan temelde akıl dışı inancın delili gibi düşünüldü. Aynı zamanda sermaye kendi spekülasyonlarına geçerlik kazandırmak adına yeni değer kaynakları bulup çıkardığı için, neoliberal kapitalizmi eleştirenler de finansal spekülasyonun sürdürülemez olduğunu ve neoliberal kapitalizmin –bu sefer gerçekten son–krizinin kaçınılmaz teşrifini ilan etti (Duncan 2012; Hudson 2012; Crouch 2011; Lapavitsas 2014; Streeck 2014; Kotz 2015; Keen 2017; Durand 2017).

Spekülasyonu geleceğimiz üzerine oynanan sorumsuzca bir bahis olmakla ve arkasında temel değerlerin bulunmamasıyla eleştirmek heterodoks kapitalizm eleştirisinin her daim önemli bir unsuru olmuştur; fakat gerçekten de kapitalizmin spekülasyon

boyutuna muazzam bir patlama yaptıran neoliberal dönemde bu eleştirilerin tam göbeğine yerleşmiştir. Ana akım ekonomi teorisi sistemin kendini düzeltmek adına denge durumundan sapmalardan fazlasını idrak edemezken; eleştirel ve heterodoks bakış açıları akıldışı kuvvetleri, fiktif alacaklardan oluşan, hantal ve sürdürülemez yapıların periyodik oluşumundan mesul tutar. Onlara göre temel değerlerin güven tazelemesiyle aşırı borçlanmış finansal yapılar çözülmeye başlayınca bu dinamik er ya da geç sona erecektir. Bu mantık spekülasyonu belirli bir düzenlilik oluşur oluşmaz kafasını kaldırıp sistemin normal işleyen bazı kısımlarını çökerten bir sorun olarak gören döngüsel kapitalist gelişme teorisiyle yakından ilişkili hâle gelmiştir. Bu düşünce biçimi tarihin döngüsel ilerlediğini savunarak “çifte hareket” kavramını öne süren Karl Polanyi'nin (1944) çalışmalarının günümüzde yeniden yükselişe geçmesinde somut karşılık bulmaktadır. Buna göre piyasadaki spekülatif mantık toplumsal temellerden koptuğunda görülen periyodik “kopma” hareketlerinin devamında kaçınılmaz olarak “yeniden gömülme” hareketleri gelir; devletin piyasaya müdahale ederek onu yeniden emri altına aldığı ve belli kısıtlamalar getirerek temelleri yeniden tesis eder (Blyth 2002; Abdelal 2009; Dale 2010; Streeck 2012; Fraser 2013; Block ve Somers 2014).

Bu spekülasyon eleştirisi, daha kadim bir para ve finans eleştirisine, modernlik öncesi Hıristiyanlık'ta paraya tapınmanın eleştirisi olarak yeniden formüle edilecek Antik dönem krematistik eleştirisini akla getirir. Bu gelenekte spekülasyon temelsiz vaatlere yatırım yapmak ve maddi karşılığı olmayan kurgulara akıl dışı bir şekilde değer atfetmek olarak tasvir edilmektedir. Gerçek ve fiktif değer arasındaki ayrım çağdaş kapitalizme getirilen heterodoks eleştirinin tam kalbindedir. Spekülasyon sahte veya aldatıcı bir değer iddiasına sahip ve özden yoksun finansal formlar

üretmek olarak görülür. Geçmişin ortodoks anlayışının bugünün heterodoks anlayışı şeklinde belirmesi spekülasyon eleştirisinin muhafazakâr ve anakronistik karakterine dair apaçık bir ipucu verir. Modern özne temel değerleri yok saydığı için değil, bilakis seküler yaşam kendisine başvuracak böylesi bir temel sunmadığı için spekülasyon yapar. Kendi deneyimi bakımından, modern insan spekülasyon yapmamak gibi bir seçeneğinin olmadığı ve spekülasyonlarının etkileşimli bir spekülasyon dinamiği yani spekülalarite mantığı içinde pragmatik emellerle oluşmuş pozisyonlar olduğu kanısına varmış durumdadır (Orléan 1989; Vogl 2015:113). Değerin değer verme pragmatığı dışında bir varlığı bulunmaz, bu da her zaman yeni bağlantıların bize sunma ihtimali olan kullanım beklentileriyle ilintilidir (Muniesa 2011). Spekülatif bir pozisyonla gerçek değerlere yönelik bir pozisyon arasındaki farkı görmeyen pratik imkânsızlığıyla sonsuza dek karşı karşıyayızdır (Esposito 2011: 77).

Bu kitapta politik ekonomi, ekonomi sosyolojisi ve heterodoks ekonomi gibi eleştirel alanlarda benimsendiği kadar, ileri görüşlü ekonomi yorumcularının konuşmalarında yaygınlıkla rastlanan spekülasyon eleştirisinin kavramsal ve siyasal anlamda bir çıkmaz sokak olduğunu savunuyorum. Genel bir yaklaşım olarak yanıltıcı olması bir yana, Amerikan kapitalizminin neoliberal yeniden inşasının bu spekülatif boyutla bilfiil iç içe geçtiğini ve bunu yaparken belirli bir yönetim mantığı ve düzenleşim mekanizmaları ürettiğini anlamaktan da aciz görüyorum. Bu bölümde (1) ekonomik değer spekülatif mahiyeti, (2) risk mantığı içinde bankacılığın normalleştirici bir dinamik olarak rolü ve (3) yönetimde spekülasyon, risk ve bankacılığın yerini yeniden belirlemede neoliberalizmin önemi olmak üzere, kitabın tamamında daha sistematik biçimde ele alacağım üç tema sunuyorum.

PLASTİK DEĞER

Sosyal bilimlerin herhangi bir düzeyde eleştirelilik barındıran neredeyse bütün dallarında temelcilik eleştirisinin (çeşitli özcülük karşıtı, postmodern, postpozitivist hamlelerle) muazzam bir etkiye sahip olduğunu düşünürsek, spekülasyon eleştirisi kapsamında ontolojik değer temeline yapılan düzenli atıfların bu denli meşruiyete nail olmasında hakikaten tuhaf bir taraf var. Temelcilik eleştirisinin siyasal ekonomi ve ekonomi sosyolojisi gibi alanları pek de es geçmediğini bildiğimize göre durum daha da kafa karıştırıcı bir hal alır. Gerçek şu ki ekonomik determinizm veya köktencilik (yahut “ekonomizm”) eleştirisi bu kimselerin kavramsal taşıyıcı bloklarından olup ekonomideki özne ve kurumların toplumsal ve kültürel yönden veya başka yollarla “inşa edilmiş” olduğu düşüncesi bu alanların gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir.

Heterodoks bakış açılarının gerçek ile fiktif değer arasındaki ilişkiyi “elastik” olarak anlama eğilimi gösterdiğini söyleyebiliriz. Değere konu olan malzeme spekülasyonla esnetilebilir veya şişirilebilir, fakat belirli bir noktada ya orijinal durumuna dönmesine izin verilmesi gerekecek ya da patlayacaktır. Buradaki güçlük, asgari düzeyde bir doğruluk payı üzerinden de olsa, değer esnekliğini yönetecek parametreleri belirleyememektir. Modern kapitalizm ilerlemecilerin finansal çöküş beklentilerini boşa çıkaran güçlü bir karneye sahiptir (Konings 2011). Yirminci yüzyıl boyunca, kritik kırılma noktasına dair beklentiler kapitalizmin daha yüksek düzeyde spekülatif aktivite yapma becerisine binaen durmadan yukarıya çekildi. Hatta yüzlerce yıllık finans tarihine kuş bakışıyla bakmamızı isteyen belirli bir tarih anlayışı, belki de bize spekülatif aktivitenin düzenin altını oyduğunu değil de, spekülatif finansın yükselişi sayesinde, paranın değerini düzenlemek gibi kesin (ancak

hiçbir zaman koşulsuz olmayan) bir kabiliyete sahip istikrarlı bir para birimi ve merkez bankası gibi güçlü düzenleme kurumlarının ortaya çıktığını gösteriyordu.

Büyüyen tüketici borcu kaynaklı finansal çöküş beklentilerinin yarım yüzyıllık geçmişini ele alan Calder'in incelemesi bunun bir örneğidir.

Sürelî yayınların elli yıl boyunca attığı manşetlere göre, tüketici kredileri asabi eleştirmenlerin elinden hiç kurtulamamış.

Harper's, 1940 (tüketici borcu 5.5 milyar Dolarken) "Borçluluk Demokrasiyi Tehdit Ediyor"

Business Week, 1949 (tüketici borcu iki katına çıkarak 11.6 milyar Dolar olmuşken) "Ülke Borç Batağında mı?"

U.S. News & World Report, 1959 (tüketici borcu yeniden üç katına çıkarak 39.2 milyar Dolar olmuşken) "Tarihte İlk Kez Bu Kadar Çok Kişi Bu Kadar Borçlu"

Nation, 1973 (tüketici borcu yine dört katına çıkarak 155.1 milyar Dolar olmuşken) "Borç Dağı"

Changing Times, 1989 (tüketici borcu bir beş katına daha çıkarak 795 milyar Dolar olmuşken) "Boğazımıza Kadar Borca mı Battık?"

U.S. News & World Report, 1997 (tüketici borcu 1.2 trilyon Doları bulmuşken) "Hızmamıza Kadar Borca Battık (X Kuşağı)"

Elli yıl boyunca çıkan bu ve benzeri makaleleri incelemiş bir tarihçi, gazetede "Kredi Kartı Borçları Plastik Patlayıcı Etkisi Yaparak Ekonomiye Havaya Uçurabilir" gibi bir cümle okusa ve usulca spor haberlerine geçse kimse onu yadırgayamaz. (Calder 1999: 292-93)

Tamamlayıcı olması için, 2007'deki tüketici borçlarının 2.5 trilyon Dolarla durakladığını, 2016'nın sonu itibarıyla ise 3.8 trilyon

Dolara çıktığını ekleyelim (Amerikan Merkez Bankası Guvernörler Kurulu 2017).

Ortodoks ekonomi teorisinin bakış açısına göre, bunların tamamı yalnızca değerlerin görünür hâle gelip iletildiği piyasa fiyatlarını sorgulamanın beyhudeliğini vurgulamaya hizmet eder. Bu kitapta böyle bir iddiayı savunmasam da, heterodoks spekülasyon eleştirisini pratikte içgörü sunan terimlere çevirmenin zorluğu ortodoks değer ve para anlayışlarını yeniden ziyaret etme ve heterodoks eleştirinin tespit edemediği yahut kavramsallaştıramadığı bir şeyi bu anlayışların nasıl olup da gösterip ifade edebildiğini düşünme ihtiyacını da beraberinde getirir. Bu noktada bana göre, ortodoks para anlayışını yanlış bularak reddetmeye hevesli olan heterodoks teori ortodoks ekonomi anlayışının yaptığı işlere sırtını dönerek bu kavrayışın kapitalist yaşamdaki düzenleme tahayyüllerine ve duygusal yapılanmasına nasıl kuvvet kattığına da genel olarak kör kalmış durumdadır. Ortodoks para kavramsallaştırmalarını daha fazla ciddiye almamız gerektiğini savunurken bu teorisinin betimsel yeterliğine itimat edelim demiyorum, daha ziyade belirli etkileri olan tekil bir tahayyülün ifadesi olarak onu ciddiye alalım diyorum.

Ortodoks ekonomi teorisinde fiktif ve reel değer arasında gözle görülür bir gerilim yoktur. Para tam da salt bir muhasebe kurgusu ve mübadeleyi sağlayan gelişigüzel bir sayaç olduğu için, nesnel ve tarafsız bir ölçü birimi olarak saygı toplayıp sorgulanmaz bir otorite kaynağı hizmeti görmektedir. Ortodoks teori bu sayede, öz-göndergeli bir değere sahip paranın çelişkili karakterini eleştirel olmayan ve steril bir formda yeniden üretir. Çağdaş para kurmaca ve gerçeğin çelişkili bir kombinasyonudur. Paranın bir vaatten ibaret olduğunu pekâlâ biliriz (dünyanın yarın yok olacağını bilsek, para o an değerini yitirirdi). Fakat bu durum insanlar arası çok farklı türden etkileşimde nesnel bir

standart olarak paranın gerçek değere sahipmiş gibi işlev görme yeteneğini hiçbir şekilde azaltmaz. Pratik ekonomik mantığın kesinliğini, kavramsal olarak, parasal işlemlerin altında yatan bir değer nesnesine yerleştirmeye yönelik her çaba tökezlemektedir. Kendimizi her seferinde daha spekülâtif ve vaade dayalı işlemlere yönlendirilirken buluruz. Halbuki gündelik yaşamda paraya hem kurmaca hem de gerçek bir olgu olarak yaklaşmak bize bir sorun çıkarmaz (sadece paradan yana memnuniyetsizliğimizi kavramsal bir dille ifade etme ihtiyacı duyup bu iki boyutu kutuplaştırmaya başladığımızda sorun çıkar). Ortodoks ekonomi teorisi bu öz-göndergeli mantıkta etkin olan zamansal boyuttan soyutlama yapar. Buna göre, zaman sorunsalı bir takas ekonomisinde ortaya çıkan eşgüdüm sorunsalına indirgenebilir ve ekonomik hayatı temelde zamandan bağımsız kılmaya yarayan ortak bir ölçü biriminin tek seferlik tahsisıyla çözülebilir. Bu sayede ortodoks ekonomi teorisi biçimsel teorik bir iddia olarak pratik ekonomik aklın çelişkili yönünü yeniden ifade etme imkânına kavuşacaktır.

Parayı öz-gönderge merceğinden incelemek, değeri “elastik” değil de “plastik” olarak algılamayı önermektir. Plastiklik, olumsal bağlaşımların inşacı karakterine işaret eder, bir bağlantının yeni bağlantıların üretimini ve örüntüleşmesini etkileyerek tarihin akışını ayarlaması ve dışarıdan müdahale edilmeyen bir dünyada belirli varlıkların belirmesini sağlamasıdır. Kimlikler dış etkilere karşı bütünüyle geçirimsiz olsaydı veya en ufak bir zorluk karşısında çözümlenip gitselerdi, plastiklik diye bir şey olmazdı. Plastik bir kimlik ilişki biçimindeki sürekli değişimler vasıtasıyla kendini (yeniden) üretir. Uç noktada plastiklik bir kimliğin sabit temel özelliklerden aşıkâr biçimde yoksun olması anlamına gelebilir; bu, tözlerden ve rastlantısal nitelik veya formlardan söz eden geleneksel Aristotelesçi kimlik anlayışına doğrudan bir meydan okumadır (Malabou 2000:206). Çağdaş para son derece plastik

olup hiçbir öze sahip değildir ve onu üreten spekülâtif bağlantıların sürekli dönüşümü üzerinden nesnel bir varlık kazanır. Dolar kimliğinin taşıyıcısı olarak işaret edebileceğimiz münferit bir nesne bulunmadığı için, paranın kendisi, vaat içeren ilişkilerin karmaşık sarmalında sanallığını sürdürse de örgütleyici bir güç olarak işlerliği her şeyin ötesine geçer. Fakat bu durum paranın temel bir özden yoksun ve simgesel formların yapılanmasından ibaret olduğu anlamına gelse de, inkâr edilemez temsiliyet-dışı bir kuvvetle işlediği anlamına da gelir: para temsil ettiği şeyin kendisidir. Kendi ötesine işaret eder ve kendinden fazlasını vaat ederek gerisin geriye kendine işaret eder (krş. Rotman 1987:5; Vogl 2015:53-55).

Bu düşünceler emeği değerın tözü olarak tasvir etmeye meyilli geleneksel Marksist değer teorisinin materyalist anlayışına musallat olan sorunların fark edilmesiyle ortaya çıkan Marksist değer-form teorisinin temel ilkeleriyle örtüşür. Değer-form teorisi değerın ortaya çıktığı toplumsal ve simgesel formların inşacı rolünü vurgulayarak böyle bir tözselciliğin ötesine geçme arayışına girmiştir (Rubin 1972; Elson 1979; Clarke 1982). Bu gibi yaklaşımlar emeğin sürece dayalı ve dolayimli karakterini tanıyan daha geniş emek mefhumlarını içinde barındırır, fakat kapitalizmin değer formlarının rolü üzerine farklı nitelikte bir bakış açısı oluşturmakta büyük zorluk yaşamıştır. Yani değeri elastik olarak gören kavramsallaştırmadan tamamen kopamamışlardır (Knafo 2007). Israrcı bir temelcilik değerlerin simgesel formlar üzerinden teşekkül edildiğini söyleyen inşacı farkındalığın getirdiği eleştirel etkiyi inkâr etme eğilimindedir. Örneğin Clarke çalışmasında (1988) neoliberal kapitalizmi üretken sermayeden uzaklaşan spekülâtif bir kaçış olarak görür ve neoliberal kapitalizmin neoliberal finans dinamiklerini tasvir ediş biçiminin kendisinin ekonomik determinizmle ve geleneksel altyapı-üstyapı metaforlarına bel bağlamakla eleştirdiği yaklaşımlara önemli ölçüde benzediğini öne sürer.